

ABSTRACTS

Symposium

De passende omgeving: een contextuele visie op persoonlijkheid

Traditioneel wordt iemands persoonlijkheid geanalyseerd en beschreven in termen van stabiele gedragseigenschappen. Dit gebeurt zonder de context daarbij in ogenschouw te nemen, de situatie waarin iemand leeft. Gedrag vindt echter niet plaats in een vacuüm maar altijd in een context. Er is immers sprake van een permanente communicatie over en weer tussen individu en omgeving. Om effectief te zijn, moet gedrag zelfs plaatsvinden in een daartoe geschikte situatie. Iemands persoonlijkheid kan daarom niet alleen worden beschreven in termen van gedragseigenschappen, maar ook in termen van voor de persoon geschikte situaties. In een functioneringsgerichte (contextuele) gedragstherapie noemen wij deze situaties, waarin de persoon kan functioneren en zich 'in orde' voelt, een 'passende omgeving'. Deze term werpt nieuw licht op het ontstaan en voortduren van stoornissen. Bevindt iemand zich in een omgeving die niet of onvoldoende 'passend' is, dan kan hij niet succesvol functioneren en voelt zich niet 'in orde', met alle risico's op de ontwikkeling van klachten van dien.

In dit symposium zullen wij de relatie tussen persoonlijkheid en omgeving verder verduidelijken. Ook wordt getoond hoe de match tussen individu en omgeving door de therapeut kan worden verbeterd, zowel aan de kant van de persoon als aan de kant van de omgeving.

(209)

Bakker- de Pree, B.J. (1987). Constructionele gedragstherapie: theoretische fundering en praktische realisering. Nijmegen: Dekker & V.d. Vegt.

Bakker - de Pree (1989). Behavior analysis of human Life: an alternative approach to the concept of personality. Paper presented at the 13th Annual Convention of the Association for Behavior Analysis, Nashville, Tennessee.

Bakker – de Pree, B.J. (1999). De rol van de omgeving in het bewaken van het welbevinden. Presentatie op de studiedag 'Zorgovereenkomst zonder handtekening: rehabilitatie in langdurige zorgsituaties', Nascholingscursus Heyendaelcie PAOG, Nijmegen.

Bakker- de Pree, B.J. (2000). Kan de omgeving een actieve bijdrage leveren aan het bewaken van iemands welbevinden? Presentatie Verpleeghuis Stellinghaven, Oosterwolde.

Prickarts (2007). Functioneringsgerichte rehabilitatie; de cliënt als persoon centraal in de kansrijke omgeving

Lezing 1:

De gedragsbiotoop: voor elk karakter een passende omgeving

In een functioneringsgerichte gedragstherapie wordt het al dan niet optreden van psychische klachten gezien in samenhang met de situatie waarin iemand leeft.

Met opmaak: Rechts: 0,63 cm

Biedt de omgeving de voor hem juiste aanknopingspunten, dan voelt iemand zich in orde. Zijn deze er echter niet, dan zijn psychische klachten in een of andere vorm het gevolg.

In een dergelijke behandeling is het zaak de cliënt op zoek te laten gaan naar de voor hem juiste context, de 'passende omgeving', om te kunnen functioneren.

Welke gedragsbiotoop voor hem passend is wordt bepaald door iemands leergeschiedenis.

Wat iemand karakteriseert is dus niet wat hij doet maar waar iemand het van moet hebben.

Deze visie heeft ook gevolgen voor hoe de therapeut de therapiesituatie inricht.

Om er voor te zorgen dat de cliënt het gewenste therapiegedrag vertoont, zal de therapeut in de therapiezitting zelf er op moeten letten dat hij de voor de cliënt juiste aanknopingspunten en daarmee de passende context biedt, zodat de cliënt in therapiesituatie uit de voeten kan.

Aan de hand van casuïstiek zal inzichtelijk worden gemaakt hoe de therapeut zowel in zijn therapeutische activiteiten alsook in de therapeutische setting voor elk karakter een passende omgeving bewerkstelligt.

(201)

Lezing 2

Meerzijdigheid: meer lenigheid bij het vinden van een passende omgeving.

In een functioneringsgerichte, contextuele benadering wordt in eerste instantie gepoogd om klachten te verminderen door een betere match tussen persoon en omgeving. Bij het (weer) zoeken naar zo'n 'passende omgeving' wordt iemands persoonlijkheid als uitgangspunt genomen en niet ter discussie gesteld, ook al is diens functioneringsrepertoire misschien inhoudelijk smal of functioneel eenzijdig. Vindt of creëert de persoon een passende omgeving, dan kan hij weer uit de voeten, is vaak zelfs weer 'in zijn element', met als resultaat meer welbevinden en evenredig minder klachten. Soms blijkt deze aanpak niet toereikend. Als de persoon een hem passende omgeving maar moeizaam kan vinden of creëren, dan is een breder en vooral soepeler functioneringsrepertoire soms nodig: functionele meerzijdigheid. In de functioneringsgerichte gedragstherapie wordt daartoe gebruik gemaakt van een tweetal technieken, ontleend aan de constructionele gedragstherapie: discriminatietraining en vrije (gedrags-)differentiatie. Deze beproefde maar vrij onbekende technieken zijn in de afgelopen jaren verder verfijnd en in de klinische praktijk opvallend werkzaam gebleken. In deze lezing wordt de werkwijze belicht en geïllustreerd aan een gevalsbeschrijving. (178)

Lezing 3

Persoonlijkheidsproblematiek op leeftijd: in de problemen komen met je karakteristieke manier van doen en laten.

Een inhoudelijk en functioneel zeer smal en eenzijdig functioneringsrepertoire maakt mensen kwetsbaar in het zich staande kunnen houden in het leven van alle dag. Bij ouderen kan die kwetsbaarheid hen in de problemen brengen wanneer door verlieservaringen van allerlei aard hun toch al smalle en eenzijdige functioneringsmogelijkheden verder worden ingeperkt. Wanneer die oudere geregeld wordt geconfronteerd met omstandigheden waarmee hij niet 'uit de voeten kan', is het mogelijk dat zich een 'kenmerkend' repertoire van disfunctioneren ontwikkelt: uit

Met opmaak: Rechts: 0,63 cm

nood geboren misaanpassingen waartoe de oudere vaak zijn toevlucht neemt. In deze presentatie wordt de behandeling van ouderen met dergelijke 'persoonlijkheidsproblematiek' vanuit een functioneringsgerichte rehabilitatiebenadering beschreven. Door zowel cliënt als behandelaar wordt gewerkt aan het actief ontsluiten of zelfs organiseren van een passende omgeving waarin de in de problemen geraakte oudere zich weer met succes kan handhaven. (149)